

Primljeno 5. 10. 2000.
Prihvaćeno 3. 11. 2000.

Maja Häusler*

Filozofski fakultet, Zagreb

GERMANISTIKA NA PREKRETNICI?

X. međunarodni kongres germanista održan u Beču od 10. do 16. 9. 2000.

Kada je studentska pobuna prije nešto više od 30 godina pod parolom "Unter den Talaren Staub von 1000 Jahren" zahvatila germanistiku, kao i druge neofilološke studije, rezultat je bio jači položaj istraživanja suvremenog jezika, širenje lingvističke problematike, sociološki pristup književnosti te ulazak pedagoške grupe predmeta u matični studij. Obilata financijska potpora studentima iz toga doba bila je dio politike vlade Njemačke, koja je trebala potaknuti zamah znanosti u Njemačkoj i, između ostalog, popuniti praznine na sveučilištima nastale u doba nacizma.

Danas, prepunjena sveučilišta, duže studiranje jer mnogi trebaju zaraditi sredstava za studij, perspektiva nezaposlenosti, ugovorna zapošljavanja na određeno vrijeme i gotovo obavezna studijska godina u inozemstvu, po mogućnosti u SAD-u, postali su karakteristike studentske egzistencije. Idilični domjenci sa studentima kakve je primjerice na sveučilištu u Zürichu održavao Emil Staiger (1908.–1987.), teško su zamislivi u teškim uvjetima rada današnjeg sveučilišnog kadra, uvjetima koji su nakon uspjeha Schwanitzova romana o peripetijama jednog profesora sociologije (*Der Campus*, 1995.) postali materija za tkanje kriminalnih priča (*Amoklauf im Audimax*, 1998.).

Na X. međunarodnom kongresu germanista, održanom u Beču od 10. do 16. rujna 2000. s tematskim nazivom "Prekretnica vremena – germanistika na putu iz 20. u 21. stoljeće", pokazala se slika germanistike obilježena bitnim procesima našega doba: germanistika danas djeluje u multikulturnoj zajednici Europe i zemalja njemačkoga govornog područja, u okruženju procesa globalizacije, kojemu je i sama podvrgnuta, a bitna je i činjenica da germanistiku danas čini i mnoštvo zavoda ili barem studija u nenjemačkim kulturnim sklopovima svih kontinenata.

Kongres je organiziralo Međunarodno udruženje germanista, koje je time obilježilo 50 godina postojanja. Kongresi Udruženja održavaju se svakih pet godina, obično u mjestu djelovanja trenutnog predsjednika. Predsjednik Udruženja između 1995. i 2000., profesor dr. Peter Wiesinger, predstojnik katedre za njemački jezik Instituta za germanistiku Bečkog sveučilišta, uspio je okupiti u Beču najznačajnija imena današnje germanistike, te naglasiti svečani karakter kongresa posebnim priredbama, poput otvaranja kongresa u Glazbenom zavodu (Wiener Musikverein), primanjem kod bečkoga gradonačelnika u Gradskoj vijećnici,

* Maja Häusler, Odsjek za germanistiku, Filozofski fakultet, I. Lučića 3, 10000 Zagreb; telefon: (01) 6002326; fax: (01) 6156879

novom izvedbom *Čarobne frule* u Bečkoj operi, atraktivnim izletima u okolici Beča, te primanjem kod predstojnika (Landeshauptmann) pokrajine Donje Austrije.

Na književnim večerima iz svojih su djela čitali suvremeni austrijski pisci Marie-Thérèse Kerschbaumer, Andreas Okopenko, Julian Schutting i Peter Waterhouse, Švicarac Thomas Hürlimann te Nijemac Patrick Roth.

Na godišnjoj skupštini članova Udruženja za predsjedatelja u sljedećem razdoblju (2000.–2005.) izabran je kandidat germanističkih instituta iz Francuske, prof. dr. Jean-Marie Valentin sa sveučilišta Sorbonne (Paris IV).

Kongres je pratilo više od tisuću sudionika iz 60-ak zemalja, te je održano oko 600 referata, koji će zajedno sa svečanim govorima na otvorenju kongresa biti objavljeni u 12 svezaka serije *Anali međunarodne germanistike* (uređuje Peter Wiesinger) njemačkog nakladnika "Peter Lang".

Inspiriran idejom "prostornog zajedništva" (pojam *Raumgenossenschaft* Karla Krausa) Werner Welzig, predsjednik Austrijske akademije znanosti, u svojem je govoru podsjetio na tri događaja u Bečkom glazbenom zavodu: koncert s djelima Schnönberga, Berga i Weberna iz 1913. godine koji je izazvao društveni skandal, svečani koncert Bečkih filharmoničara u ožujku 1938. u dvorani ukrašenoj nacističkim simbolima, te govor Karla Krausa iz 1912. u čast Nestroya, gdje Karl Kraus, po mišljenju Welziga, pod "Phraseure und Riseure" misli na germaniste, a o njihovu djelovanju primjećuje: "Darovatelj gubi, obdareni osiromašuju, a posredovatelji imaju od čega živjeti".

Plenarna predavanja kongresa bila su posvećena književnosti: sudbini tiskane riječi u konkurenciji s elektroničkim medijima, pristupu starijoj književnosti s kulturno-znanstvene razine, promjenama u shvaćanju izobrazbe, te odnosu novih medija i književnosti.

Na forumima se raspravljalo o političkoj odgovornosti germanistike, o globalnoj perspektivi njemačkog jezika i germanistike u budućnosti, a razmatrana je i svrha bavljenja gramatikom.

Većina predavanja održana je u ukupno 24 sekcije, koje su pokrile šaroliku razgranatost tematike kojom se bavi suvremena germanistika.

Pet je sekcija bilo posvećeno jeziku: budućim zadacima istraživanja povijesti jezika, tendencijama razvoja suvremenog njemačkog jezika, regionalnom i socijalnom diferenciranju govornog jezika, leksikologiji i leksikografiji, te jeziku javnosti. Dvije su sekcije bile posvećene njemačkom kao stranom jeziku: kognitivnim aspektima procesa podučavanja i učenja, te socio-kulturalnim aspektima nastave njemačkog kao stranog jezika. U dvjema sekcijama o medi-jevistici prilozi su se bavili odnosom medijevistike prema kulturologiji i prema novoj filologiji.

Istraživanja s područja književnosti prikazana su u 14 sekcija sa sljedećim temama: problematika pojma epohe; književnost prosvjetiteljstva, klasike i romantike; bečka moderna; suvremena književnost; književnost njemačkog jezika u drugim kulturnim sklopovima; kanon i kanonizacija kao problem književne historiografije; interpretacija i metode interpretacije. Tri su se sekcije bavile aspektima znanosti o književnosti shvaćenoj kao kulturologija: aspektima interkulturalnosti i alteriteta, interdisciplinarnosti i medijalnosti, te konceptualizacije i mitografije. Daljnje književno-teorijske sekcije obuhvatile su priloge s područja istraživanja spolova (*gender studies*), psihologije, medija i prevođenja.

U posebnim sekcijama prikazana je aktualna i općenita problematika povijesti germanistike kao znanosti, te istraživanja na području nederlandistike i skandinavistike, dok sekcija za jidiš i književnost na tom jeziku nije mogla biti održana jer je većina referenata otkazala nastup prosvjedujući protiv ulaska populističke stranke Jörga Haidera u vladu Austrije nakon posljednjih izbora.

Zbog nedostatnog zanimanja, otkazan je forum o starijoj književnosti, te je umjesto njega održana rasprava o pitanju "Snosi li germanistika političku odgovornost?", to se pitanje nametnulo spomenutim političkim događajima i prosvjedima značajnih kulturnih djelatnika.

Time je bilo neizvjesno i samo održavanje kongresa u Austriji, pa je predsjednik Udruženja Peter Wiesinger u kružnom pismu istaknuo njegov međunarodni karakter, činjenicu da Udruženje nije vezano za određenu zemlju. Napetost i politički pritisak na Austriju Europske unije, koji su vladali tijekom priprema za kongres, s vremenom su se smirili, a neposredno prije početka kongresa objavljen je i "izvještaj mudraca", sa za Austriju povoljnom ocjenom poštovanja ljudskih prava i politike prema strancima, te su ukinute sankcije.

O odnosu germanistike i politike u povijesti i sadašnjosti govorilo se i na posebnom, konkurentskom skupu koji je o temi "Germanistika kao politička znanost" dio članova Udruženja organizirao u Bečkom židovskom muzeju u vrijeme svečanog otvorenja kongresa.

SUVREMENI NJEMAČKI JEZIK

Od tematskih sklopova sekcije o tendencijama u razvoju suvremenog njemačkog jezika – pravopis, kontrastivnost, gramatika, norma i stil – veliko zanimanje, pa čak i osvrt u tisku (*Die Presse*, 12. rujna 2000.), izazvali su prilozi o pravopisu, što je i razumljivo s obzirom na oštru kritiku i prosvjede građana, uglednih germanističkih lingvista i najvećih živih njemačkih pisaca (ovi posljednji, među njima Siegfried Lenz, Martin Walser i nobelovac Günter Grass, zabranili su da im djela budu tiskana novim pravopisom).

Do sredine 1998. godine pravopisni rječnik Duden bio je neprijeporna instancija za normiranje pravopisa njemačkog jezika. Zaključci u vezi s pravopisnom reformom ukinuli su taj monopol, pa su od tada svi rječnici koji se pridržavaju službenih propisa, ili barem tako tvrde, pravno gledano u jednakoj mjeri obavezujući. Čim su se pojavili prvi rječnici s reformiranim pravopisom, mnoštvo razlika izazvalo je oštru kritiku i samih rječnika, i novih propisa po kojima su izrađeni.

Analizom rječnika u nakladi Duden (Pravopisnog rječnika, Praktičnog rječnika, Malog Dudena, Školskog Dudena, te izdanja na CD-ROM-u), Wilfried Kürschner sa Sveučilišta u Vechti pokazao je razlike u unošenju ili ispuštanju pojedinih lemeta reformiranih riječi, te različito tretiranje varijanti, koje djelomično proturiječi službenim propisima. I interne pogreške i proturječja štete ugledu rječnika Duden, koji je dosad imao stabilizirajuću normativnu funkciju. Takav bi se razvoj mogao odraziti i na normiranje jezika.

Renate Baudusch iz Berlina i Helmut Glück sa sveučilišta Bamberg kritizirali su pravila o odvojenom i sastavljenom pisanju riječi smatrajući da ona nisu u skladu s jeziku imanentnim razvojnim zakonitostima. Razlike u značenju, koje je stari pravopis naznačivao odvojenim ili sastavljenim pisanjem, bile su vidljive i na fonetskom planu, npr. u *wiedersehen*. Odvojeno pisanje po novom pravopisu takvim rješenjima ukida povijesno izrasle profinjenosti jezika.

Glück je upozorio na gramatički štetne posljedice novih pravopisnih pravila. Neka su pravila gramatikalno pogrešna utoliko što njima nastaju riječi koje se gramatikalno ne mogu klasificirati. Tako npr. *zufrieden* u *zufrieden stellen* po novome pravopisu izgleda kao prilog, a pritom ne ispunjava točno određena svojstva priloga: ne može dati komparativ koji bi imao smisla, niti se može postaviti smisljeno pitanje sa *Wie?: A stellt B wie? Zufrieden*.

Rüdiger Harnisch, sveučilište Bayreuth, u prilogu pod naslovom "*Medeas? Medeen? Medeae?*" bavio se pitanjem kamo smjera tvorba plurala "stranih" riječi u njemačkom. Za imenice koje završavaju na nenaglašeni puni vokal dijakrono je postulirana tendencija prijelaza iz skupine koja tvori množinu nastavkom -en u skupinu s nastavkom -s u pluralu (*Tuba > Tuben > Tuba > Tuben/Tubas*). U novijim izdanjima rječnika primijećena je i obrnuta tendencija: *Pizza > Pizzas > Pizza > Pizzas/Pizzen*. Prvo bi opažanje značilo da se isprva periferna tvorba množine nastavkom -s sve više integrira u morfološki sustav njemačkog jezika, te da postoji tendencija prema "fleksiji po temeljnom obliku" (*Grundformflexion*). No, drugo opažanje sugerira da naslijeđeni, domaći tvorbeni obrasci dugoročno gledano prevladavaju,

te da postoji tendencija prema "stalnoj fleksiji" (*Stammflexion*). Istraživanje na široj empirijskoj bazi koje uključuje i grupe drugih rodova, s drugim nenaglašenim vokalima na kraju, te druge kategorije (npr. moviranje *Realo/Reala*) omogućilo bi pronalaženje više čimbenika koji upravljaju tim razvojem.

Klaus-Michael Köpcke, sveučilište Hannover, prikazao je teoriju koja bi mogla opisati i obrazložiti tendenciju razvoja deklinacije imenica. Od 40 različitih deklinacijskih paradigmi u njemačkom jeziku, danas ih je produktivno još samo nekoliko, te stoga, kako smatra Köpcke, Eisenberg u svojoj gramatici razlikuje četiri glavna tipa imeničke fleksije, od kojih svaki sadrži po dvije grupe. Köpcke je razmatrao pitanje hoće li se taj "središnji" sustav u budućnosti tako razvijati da od 8 tipova preostanu samo tri: tipovi *Berg, Löwe* i *Burg*. Taj barem zamisliv razvoj Köpcke istražuje instrumentarijem teorije prototipova. Održavanje, odnosno razgradnja specifičnih deklinacijskih tipova nije samo odraz broja članova danoga tipa. Koji će se tipovi u budućnosti održati, to se ne može objasniti niti samo iz očito različite produktivnosti deklinacijskih paradigmi. Köpcke smatra da održavanje pojedinog tipa deklinacije naročito osiguravaju zajednička formalna i semantička obilježja članova. Ona čak mogu potaknuti širenje dotičnog tipa, što je pokazao na primjeru slabih imenica muškog roda (smjer razgradnje ide prema višesložnim imenicama koje završavaju na nenaglašeno -e i imaju obilježje "živo" i "ljudsko": *Stein, Bär, Fürst, Falke, Kurde, Matrose*) i jakih imenica ženskog roda (smjer razgradnje ide prema imenicama koje imaju osnovu sa stražnjim vokalom koji može biti preglašen, i nakon kojega slijedi t nakon jednog ili dva konsonanta: *Stirn, Kuh, Naht, Kraft, Kunst*). Po toj će se teoriji održati paradigme kod kojih na planu izraza postoji korelat prema značenju.

Rolf Thieroff, sveučilište Köln, u prilogu o "morfologiji padeža imenice i nominalnoj sintaksi" prikazao je primjere za činjenicu da se padež imenica u njemačkom različito obilježava, ovisno o tome prethodi li imenici neki pronominalno flektirani element (član, zamjenica ili pridjev) ili ne. Četiri padežna sufiksa u njemačkom (-e u D.sg., -(e)n u kosim padežima sg., -(e)s u G.sg. i -n u D.pl.) različito se ponašaju: *aus diesem Holze*, ali *aus Holz*; *ein Orchester ohne eigenen Dirigenten*, ali *ein Orchester ohne Dirigent*; *die Verarbeitung dieses Holzes* i *die Verarbeitung *Holzes*; *der Hut des lieben Peter*, ali *Peters Hut*. Drugi je fenomen činjenica da nakon prijedloga koji su izvorno tražili genitiv može stajati i dativ (*wegen des Holzes > wegen dem Holz*), no da, s druge strane, i nakon prijedloga koji su izvorno regirali dativ, može stajati genitiv (*trotz dem Holz > trotz des Holzes*). Treće je područje morfološko obilježavanje atributa u genitivu. Takvi bi atributi uvijek morali biti obilježeni kao genitiv, no postoje dvije iznimke (*der Segen echten Sozialismus, das Meisterwerk Berliner Baukunst*), koje se također mogu interpretirati kao genitiv.

Ildikó Szoboszlai iz Szegeda istraživala je zavisno-složene rečenice u kojima iza subordinativnih veznika poput *ehe, während* (adversativno), *als ob, weil* i *obwohl*, slijedi poredak riječi glavne rečenice. Tu je pojavu najčešće uočavala u uzročnim i dopusnim rečenicama. Neke gramatike taj slučaj ne spominju, druge napominju da rečenice koje počinju sa *weil* i *obwohl* i imaju glagol na drugom mjestu nisu korektne, karakteriziraju ih kao aljkave, dijalektalne ili neprimjerene normi književnog jezika. No, neki autori takve pojave smatraju razvojnim tendencijama suvremenog njemačkog jezika. Najvažniji uzrok takvih pojava Szoboszlai nalazi u utjecaju južnonjemačkih dijalekata, u kojima se očuvao srednjovisokonjemački red riječi.

John Ole Askedal, sveučilište Oslo, istraživao je koordinativno povezivanje atributivnog pridjeva i prvog elementa složenice, kojim se gramatike malo bave, npr: *rhythmische und Akzentverhältnisse, die Wahl zwischen vertraulicher oder Höflichkeitsform; Bantu- und hamitische Sprache; Massenkommunikation nicht interpersonale* (s elipsom). Budući da su takve konstrukcije u engleskom jeziku uobičajene, Askedal je spomenuo mogućnost utjecaja engleskog jezika.

Ulla Fix, sveučilište Leipzig, u referatu o pojmu vrste teksta smatra da klasifikaciji tekstova i opisu vrsta tekstova valja pristupiti i interdisciplinarno, te kriterijima tekstualnosti dodati element kulturalne obilježnosti, a ne promatrati "tekst po sebi". U znanje relevantno za komunikacijsko jezično djelovanje, uz znanje o svijetu, znanje o normama i znanje o jeziku, spada i znanje o kulturi. Ovo posljednje obuhvaća, između ostalog, znanje o tradicijama tekstova, o njihovu kulturnom ugledu (npr. književni tekstovi uživaju veći ugled od svakodnevnih), te znanje o vrijednosti, koje se pripisuje pojedinom mediju (npr. u Europi nakon prosvjetiteljstva pisani se tekstovi smatraju vrednijima od govorenih). To znanje obuhvaća i društvenu funkciju pojedinih vrsta tekstova u smislu da svaki pojedini obrazac omogućuje specifično zahvaćanje svijeta.

Krystyna Waligó, Sveučilište u Krakówu, smatra grafem fiktivnom, pa prema tome i suvišnom jezičnom jedinicom. Grafem nema distinktivnih obilježja, te ne odgovara fonemu. Budući da glas nije najmanja jedinica, potreban je i fonem. No, fonemu u grafiji odgovara slovo, a ne grafem, pa je dovoljno govoriti o slovima. U raspravi je upozoreno da se fonem više ne definira kao svežanj distinktivnih obilježja (P. Eisenberg).

LEKSIKOLOGIJA I LEKSIKOGRAFIJA

U sekciji za leksikologiju i leksikografiju Christina Gansel, sa sveučilišta u Greifswaldu, u referatu pod naslovom "Kognitivno zahvaćanje svijeta pomoću značenjskih jezičnih struktura" analizirala je glagolsko polje kazivanja (*verba dicendi*) pomoću pojmovnih kategorija kognitivne lingvistike.

U skladu s modularnim pristupom unutar kognitivne lingvistike (za razliku od holističkog) Gansel polazi od pretpostavke da su semantički i konceptijski sustavi odvojeni, te istražuje postupke kojima bi oba sustava bilo moguće međusobno povezati i opisati, smatrajući da bi proučavanje povezivanja tih dvaju sustava omogućilo drugačiji pristup paradigmatским odnosima u leksikonu, polisemiji, metafori ili metonimiji. Sinonimija također može biti objašnjena u sklopu pojma perspektivizacije.

Dok se semantička i semantičko-sintaktička analiza glagola kazivanja odnosi na funkcije i aspekte jezičnih radnji izraženih tim glagolima, Gansel uvodi pojam događaja i perspektivizacije: leksičko-semantička polja na određen su način povezana s konceptijskim strukturama (okviri/*frames*: koncepti objekta, koncepti događaja, koncepti nizanja događaja). Koncept događaja je asocijativno povezivanje neke semantičke jezgre s određenom količinom semantičkih relacija i sintaktičkih objekata. Takvi su koncepti stacionarno pohranjeni, te podliježu procedurama i postupcima procesualnog znanja (uspoređivanje, selegiranje, projiciranje, inhibiranje), a kao rezultat nastaju članovi glagolskog polja u pojedinim jezicima.

Tako u njemačkom glagoli *mitteilen* i *erzählen* perspektiviraju odašiljatelja, *befehlen* i *auffordern* primatelja, *sagen* i *übermitteln* predmet/sadržaj, *sprechen* i *flüstern* kvantitetu/kvalitetu, a *schreiben* i *reden* oralnost/literarnost.

Rezultat perspektiviranja jest izbor i kombinacija jezičnih sredstava. Pojam perspektive obuhvaća proceduralno i stacionarno znanje kao konvencionalne elemente. Perspektivizacije su moguće na području značenja riječi, kao i u tim značenjem determiniranim sintagmatskim odnosima.

U raspravi je istaknuto da je perspektivizacija zapravo funkcioniranje jezika i kao takva predmet je lingvističkog opisa, te da je upitno pruža li kognitivno-lingvistička analiza više mogućnosti spoznaje od klasične analize semantičkih obilježja. Prikazana analiza ne uzima u obzir problem polisemije, pa je njezina korist za opis riječi u rječnicima upitna. Prikaz perspektivizacije bio bi isto što i pisanje kulturne povijesti. U svojemu korpusu, koji se sastojao od 250 stranica sastava učenika jednog petog razreda, Gansel je glagole *sagen*, *fragen* i *antworten* pronašla 1400 puta, dok ostalih glagola toga polja gotovo da nije bilo.

Zanimanje je pobudio prilog Barbare Gärtner, s Pedagoške akademije Karlsruhe: "Je li mnoštvo novih riječi za djecu pomoć ili prepreka pri stjecanju znanja?" Taj projekt s područja pedagoške lingvistike istražuje stručni vokabular koji djeca susreću u prvim razredima osnovne škole, s obzirom na kognitivne karakteristike djece te dobi po Piagetovoj teoriji kognitivnog razvoja. Smatrajući taj vokabular zbog njegove apstraktnosti neprimjerenim, istraživači su tijekom projekta stručne izraze na početku zamijenili dotada djeci već poznatim izrazima, na primjer *granica četiriju* ili *triju zemalja sa strana četverokuta* ili *trokuta*.

Susanne Zeifelder, sveučilište Jena, prikazala je primjere dijakronijske polisemije u jeziku Friedricha Schillera, npr. glagol *spucken* u značenju "pojavljivanja duhova", a ne današnjeg "pljuvanja", *schmollen* kao "smiješiti se", a ne današnje "duriti se" (*freundlich schmoll der schwarze König*), *geläufig* u značenju "gibak, pokretan", a ne današnje "uobičajen, poznat", *abdanken* kao tranzitivan glagol itd. Takve je pojave Zeifelder nazvala "lažni prijatelji" (*faux amis*), no slušatelji su joj prigovorili zbog nepotrebnog unošenja didaktičkih termina.

Projekt Odsjeka za germanistiku i Odsjeka za kroatistiku zagrebačkog Filozofskog fakulteta, te Instituta za slavistiku sveučilišta W.v. Humboldt u Berlinu "Njemačko-hrvatski rječnik valentnosti glagola", koji je predstavila Zrinjka Glovacki-Bernardi, pobudio je znatno zanimanje slušatelja s obzirom na veliku potrebu za takvim priručnicima. Njemačke je lingviste zanimalo koji će pojam valentnosti koristiti istraživači (hoće li uzeti u obzir i govorni jezik), te koja je razina opisa predviđena (morfološko-sintaktička, leksičko-semantička), odnosno kako će izgledati jedan članak predviđenog rječnika, dok su ne-njemački germanisti naročito bili zainteresirani za praktične poteškoće u odabiru korpusa i primjera.

DIDAKTIKA NJEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA

Tematska središta didaktičkih sekcija bila su psiholingvistička i sociokulturalna, no prilozi su se bavili i drugim, tradicionalnim temama, kao na primjer analizom pogrešaka, posredovanjem vokabulara, metodama nastave. Prilozi u tim sekcijama bili su, primjereno naravi posla, retorički često dotjeraniji, te atraktivno vizualno popraćeni prikazima na folijama s dovoljno velikim slovima i grafikonima u boji.

Rod imenica smatra se poteškoćom pri učenju njemačkog jezika jer je samo djelomično semantički ili formalno motiviran. Barbara Menzel iz Potsdama prikazala je svoje istraživanje "Psiholingvistički aspekt pripisivanja roda imenica u procesu stjecanja njemačkog kao stranog jezika". Ispitivala je kako japanski učenici početnog stupnja njemačkog jezika pridružuju rod imenicama. Ispitivanje je provela nakon samo 40 sati učenja, i to pomoću riječi koje su za učenike bile nove, pa im nisu znali rod. Istraživanje je pokazalo da su učenici točno pogodili rod, ako su se upravljali semantičkim kriterijima.

Britta Hufeisen, s tehničkog sveučilišta u Darmstadtu, grafički je prikazala kako pri podučavanju i učenju pisanja valja uzeti u obzir (ne)podudarnost pojedinih vrsta tekstova u kulturama polaznog i ciljanog jezika.

Carmen Teržan-Kopecky, sa Sveučilišta u Mariboru, namjeravala je na primjeru usporedbe slovenskog i njemačkog jezika obraditi kognitivne aspekte temporalnosti i modalnosti. Uvodno je prikazala tzv. "slovenski model", "teoriju prirodne sintakse", koja razvoj morfosintaktičkih struktura objašnjava kao prevladavanje ili pobjedu prirodnije od dviju suparničkih struktura. Tako u konkurenciji između prezenta i futura za izricanje budućnosti, po toj teoriji, pobjeđuje futur kao "prirodnija i prototipska struktura".

Erwin Koller, sa Sveučilišta u Bragi/Portugal, istraživao je pogreške portugalskih studenata njemačkog jezika, te se posebno osvrnuo na izgovor odnosno percepciju glasova, što je istraživao na rimovanim izrazima. Koller smatra da u izobrazbi učitelja izgovoru valja posvetiti više pozornosti.

Claudia Schmidt, sa Sveučilišta u Freiburgu, smatra da s obzirom na spoznaje o kapacitetu radne memorije, koji je individualno različit, s učenicima stranog jezika valja provoditi posebne, receptivne gramatičke vježbe koje će razvijati sposobnost čitanja.

Yasunari Ueda, sa Sveučilišta u Hiroshimi, polazi od pretpostavke da idiomatski izrazi učenicima njemačkog kao stranog jezika mogu biti posredovani na temelju političkih karikatura i viceva, za što je prikazao materijal predviđen za didaktičku obradu.

Ewa Drewnowska Vargáné, sveučilište Veszprém, uspoređivala je način argumentiranja u pismima čitatelja njemačkih, poljskih i mađarskih novina. Pisma su se odnosila na iste ili slične teme s područja politike, društva, kulture i obrazovanja. Razlike u broju pojedinih argumentacijskih toposa, koje je Vargáné ustanovila, nisu tolike da bi se moglo govoriti o specifičnostima argumentiranja u tim jezicima, što može biti u vezi i s dugom pripadnošću istoj govornoj zajednici.

Ursula Hirschfeld, stručnjakinja za fonetiku i podučavanje izgovora sa sveučilišta Halle-Wittenberg, u prilogu "Kako zvuči njemački jezik" pošla je od činjenice da mnogi govornici drugih jezika akustički i emocionalno njemački jezik ne doživljavaju kao ugodan. Emocionalno djelovanje pojedinih jezika Hirschfeld je pokušala objasniti fonetskim karakteristikama tih jezika, npr. radi li se o tonskom ili o akcentuirajućem jeziku, je li akcent riječi distinktivan, je li pokretan itd. Hirschfeld je istaknula važnost podučavanja izgovora u nastavi stranog jezika, što se danas često zanemaruje, i upozorila je na socijalne posljedice za govornika lošeg izgovora. Takav govornik ostavlja na sugovornika nepovoljan dojam čim otvori usta, jer zvuk djeluje na emocije. Vještinu govorenja valja njegovati i u materinskom jeziku, naročito npr. u obrazovanju učitelja.

Natalia Troschina, sa Zavoda za duhovne znanosti Ruske akademije znanosti, govorila je o nacionalno-kulturnim specifičnostima strukture okvira (*frame*), koje dolaze do izražaja u međukulturnoj komunikaciji, pa ih i poduka njemačkog kao stranog jezika mora uzeti u obzir. Osim tradicionalnih fraza i formula u službenom dopisivanju, danas učenici njemačkog, pogotovo ako su to poslovni ljudi, žele znati više o navikama njemačkih kolega u privatnom i poslovnom ophođenju: za Nijemce npr. odlazak na ručak dio je ozbiljnog poslovnog dogovora, za Ruse nije; konkretni, broježani podaci o njihovom poduzeću za Ruse su poslovna tajna, dok Nijemci takve podatke smatraju nužnima za pregovore. Slušatelje je zanimalo kako se ponašaju Nijemci iz bivše Istočne Njemačke kada danas, kao gospodarstvenici, dolaze sklapati poslove s Rusima. Troschina je čula da su ispočetka malo plašljivi i suzdržani.

ČEMU SLUŽI GRAMATIKA

Forum "Čemu gramatika?" vodili su Peter Eisenberg (sa sveučilišta u Potsdamu, autor na kongresu najcitanije gramatike), Gisela Zifonun (jedna od autora gramatike Instituta za njemački jezik iz 1997. godine), John Ole Askedal (Oslo) i Hans-Werner Eroms (sveučilište Passau).

Sa stanovitim čuđenjem istaknuli su na početku foruma da je poticaj za raspravu o toj temi došao od stručnjaka za književnost, te su u uvodnim riječima specificirali pojam gramatike u dva poznata značenja (kao predmet i opis tog predmeta) i istaknuli su četiri poznate svrhe pisanja gramatika (opis jezika, radi standardizacije i normiranja, u didaktičke svrhe te radi primjene u drugim disciplinama koje rade s jezikom).

U posljednje je vrijeme za njemački jezik objavljeno razmjerno mnogo novih gramatika, opravdano, smatra Peter Eisenberg, jer nova se gramatika piše nakon što je u gramatičkom opisu jezika postignut bitan napredak, a u posljednje je vrijeme znanstvena spoznaja njemačkog jezika znatno proširena na području fonotaktike, fonologije sloga, u istraživanju intonacije, alfabetskih sustava, u shvaćanju morfologije, te na području sintakse riječi, sintakse rečenice i sintakse dijateze.

Gisela Zifonun istaknula je razliku između znanstvene i primijenjene gramatikografije. Gramatikografija dopunjuje postojeći opis (npr. sada nedostatnom morfologijom stranih riječi, opisom pojava govornog jezika), integrira nove spoznaje u postojeći opis (npr. nove kategorije, semantičke i pragmatičke elemente), ona tradira znanje o jeziku (didaktička primjena), u gramatici se jezik pojavljuje kao sustav smislenih pravila, kao organ razuma i kao razuman organ, i napokon, publika bolje prihvaća savjete gramatičara nego normativne odluke, jer ih gramatičari umiju uvjerljivo objasniti (npr. pomoću odnosa teme i реме prihvatljivost rečenica *Dahinter steht immer der Polizist. i Dahinter steht ein Polizist immer.*).

U raspravi se pokazalo da su najuspješnije one gramatike koje se ne ograničavaju u svemu na jedan sustav opisa. Istaknut je nedostatak da su primjeri u gramatikama izolirani, te su spomenute neke pojave koje navodno još uvijek nisu gramatikografski zahvaćene. Nenjemački germanisti napomenuli su da tradicionalno nazivlje smatraju najprikladnijim, indijska germanistika znatno koristi Behagelovu i H. Paulovu gramatiku, a u Rumunjskoj student sam može odabrati gramatiku po kojoj želi biti pitan.

Nenjemački germanisti su s negodovanjem istaknuli činjenicu da poznavanje gramatike vlastitog jezika nije samorazumljiv dio germanističkog obrazovanja u Njemačkoj, što dolazi do izražaja kod njemačkih lektora zaposlenih u inozemstvu. Savjetodavnom jezičnom radu na kongresu bio je posvećen samo jedan referat (Gerhard Müller, Društvo za njemački jezik, Wiesbaden), što ipak pokazuje da germanistika počinje prihvaćati tu svoju funkciju za koju je javnost prvenstveno zainteresirana.

BUDUĆNOST NJEMAČKOG JEZIKA I GERMANISTIKE

Uvodno su u raspravi o globalnim perspektivama njemačkog jezika i germanistike u budućnosti govorili Ulrich Ammon (sveučilište u Duisburgu), Anil Bhatti (sveučilište "J. Nehru" u New Delhiju), Stefan Kaszyński (Poznań), Paul M. Lützel (Kulturwissenschaftliches Institut Essen) i Manfred Stassen (DAAD Bonn).

U Europskoj uniji šest je službenih jezika, no samo se dva jezika, engleski i francuski, najčešće koriste kao radni jezici, premda sa 100 milijuna govornika (više od 20%) njemačka jezična zajednica čini najbrojniju jezičnu skupinu Unije. Predstavnici Finske jednom su prilikom pokušali i njemački jezik koristiti kao radni, što je međutim izazvalo prosvjede.

Globalizacija, te politički i gospodarski interesi, utječu na sve manje korištenje njemačkog jezika te na pad interesa za nj, što je uzrok, ali i posljedica činjenice da čak i njemačka poduzeća, poput tvrtke Siemens, savjetuju da se čak i na konferencijama u Njemačkoj koristi engleski jezik, a *global players* poput Bertelsmanna savjetuju izbjegavati njemački jezik u pregovorima.

Osim politike i gospodarstva, njemački jezik uzmiče i na području znanosti: njemački Savjet za znanost savjetuje da se koristi engleski jezik, mnogi njemački znanstveni časopisi tiskaju se na engleskom, a Austrijska akademija znanosti traži da prilozi budu predani i u engleskom prijevodu kako bi mogli biti podvrgnuti međunarodnoj evaluaciji.

Činjenica da njemački jezik u međunarodnom sporazumijevanju ima sve manju ulogu, odražava se u sve slabijem zanimanju za studij germanistike. Tako će npr. Odjel za germanistiku u Aucklandu biti ukinut i uključen u *Department for languages and literature*.

Predstavnik njemačke organizacije za akademsku razmjenu (DAAD) naveo je podatak da germanistiku u inozemstvu organizacija DAAD dotira sa 72 milijuna DEM, više nego bilo koju drugu disciplinu, ta da zajedno sa sredstvima zaklade Humboldt inozemna germanistika prima pomoć od 100 milijuna DEM godišnje. Stassen smatra da germanisti ne mogu utjecati na status njemačkog jezika u EU, te da to valja razmatrati odvojeno od pitanja preživljavanja germanistike. Posebno se postavlja i pitanje prednosti koje pruža spoznaja na pojedinim jezicima. "Die Wortung der Welt" na svakom je jeziku, pa tako i na njemačkom, specifično,

pa germanisti mogu zastupati i uvjerljivo pokazati epistemološko obogaćenje pristupa svijetu njemačkim jezikom. Ako se *German studies* ne održavaju na njemačkom, nego na engleskom ili nekon drugom materinskom jeziku studenata, onda je put do objekta interesa nesumnjivo kraći, no postavlja se pitanje što i koliko se od spoznaje pri tome gubi.

Lützel je prikazao razvoj u SAD-u, gdje je u pojedinim razdobljima postojalo veliko zanimanje za njemački jezik i kulturu: npr. oko godine 1900. kada je svaki četvrti srednjoškolar učio njemački, a njemačka kultura imala status jedne druge, konkurirajuće kulture; nakon pada interesa u doba Prvog svjetskog rata i u doba nacizma, krajem Drugog svjetskog rata ponovo su učestali tečajevi njemačkog jezika jer se znalo da će jezična i kulturološka znanja Amerikancima biti potrebna pošto bude okupirana Hitlerova Njemačka. Nakon tzv. Sputnik-šoka germanistika ponovno cvjeta jer su Amerikanci i na tom području željeli biti bolji od Rusa. Od 70-ih godina osjeća se stalni pad zanimanja, naročito jak pojavom globalizacije nakon hladnog rata, kada se Amerikanci okreću prema Aziji, pa raste interes za azijske jezike. Osim toga, španjolski je jezik u SAD-u praktički zauzeo mjesto drugog jezika. Nakon 1995. godine francuski i njemački jezik izgubili su četvrtinu, a ruski jezik polovicu studenata. No, Lützel smatra da je u SAD-u proces smanjenog zanimanja za njemački jezik pri kraju, te da se njemački jezik sve više uči i u srednjim školama, i na sveučilištima. Tome pridonosi interdisciplinarnost germanistike (povezanost sa studijem povijesti, umjetnosti, kulture, te sa ženskim i židovskim studijima), multikulturalnost američkih *humanities*, velika profesionalnost nastave njemačkog jezika, te internacionalizacija američke germanistike. Dok se nekada učilo *German for scientists*, danas se uči *German for business*.

Općenito je utvrđeno da germanistika ne nestaje, nego se tamo gdje je zanimanje slabije, u germanistiku uvode promjene, a tamo gdje je u razdoblju nakon raspada istočnog bloka germanistika doživljavala procvat, opaža se zasićenje i stagnacija. Tako npr. u Turskoj (što je turski predstavnik doduše sveo na posljedice njemačke politike prema njegovoj zemlji) mnogi fakulteti imaju vrlo malo studenata, a kada diplomiraju, oni ne mogu naći posao. U Francuskoj se u posljednje tri godine također znatno smanjio broj studenata germanistike. Slično je u Rusiji, gdje se od kraja Drugog svjetskog rata do danas nije tako malo učilo njemački, koji je trenutačno pao na četvrto mjesto, iza engleskog, francuskog i španjolskog.

U Kini (gdje se njemački može učiti na stotinu sveučilišta, a germanistiku se studira na dvadeset pet, njemački se jezik drži na trećem mjestu, iza engleskog i japanskog, a prije francuskog. Učinak globalizacije vidi se u tome da na nekim sveučilištima u Kini njemački predaje još samo jedan nastavnik, što ne začuđuje, jer njemačka poduzeća traže suradnike s poznavanjem engleskog jezika. U Koreji, s jako izraženom hijerarhijom u sustavu sveučilišta, društveno je uglednije studirati engleski jezik jer za taj studij treba imati bolje ocjene.

Germanisti su vehementno predbacili njemačkoj politici općenito da se ne zauzima za očuvanje statusa njemačkog kao internacionalnog jezika. Steče se dojam da se Nijemci, zbog tereta nacističke prošlosti, na internacionalnoj sceni ustručavaju koristiti vlastiti jezik.

Na kraju je forum raspravljao o deklaraciji upućenoj austrijskom i njemačkom kancelaru, te predsjedatelju Europske unije, u kojoj se traži zalaganje za status njemačkog jezika, za njegovu upotrebu u političkim forumima i na drugim područjima, te konkretno preporuka njemačkim poduzećima da pri zapošljavanju suradnika zahtijevaju i znanje njemačkog, a ne samo znanje engleskog jezika. Dio prisutnih usprotivio se takvoj deklaraciji smatrajući da ona nastupa sa stajališta sile, te da i za njemački jezik traži monopol na štetu razvoja svih ostalih jezika, kojima je takav položaj nedostupan. Većina prisutnih ipak je glasovala za deklaraciju.

